

Bursa'da Kuduz Hastalığı ve Kuduz Mücadelesinde Etkili Yöntemin Belirlenmesi

Sadettin SÖNMEZ*

ÖZET

Kuduz, günümüzde tedavisi mümkün olmayan tehlikeli bir hastalıktır. Ülkemizde yaygın olarak görülmüş olması, korunma ve mücadele hizmetlerine önem verilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Bursa'da kuduz olaylarına rastlanılması ise, mücadele çalışmalarının ciddi yapılması gerektiğini göstermektedir. Bu durum, "Bursa'da kuduz hastalığı ve kuduz mücadelesinde etkili yöntemin belirlenmesi" konusunda bizleri çalışma yapmaya yöneltmiştir.

SUMMARY

Rabies and Determination of Effective Fighting Methods Against it in Bursa

Rabies (Rage, hydrophobia) is an incurable dangerous disease killing considerable amount of people all over the world. Frequent outbreaks occurring in Turkey makes it imperative to pay extrem attention to the preventive measurements against this contagious communicable viral disease. This it is also imperative for us in Bursa to take serious precautions for the prevention, since it is also prevailing around our city. We hope and believe that this study will help to those people who is going to study this problem in detailed from in future.

Key words: Rabies, Determination, Fighting.

* Dr.; Veteriner Hekim; Bursa Büyükşehir Belediyesi, Veteriner Şube Müdürü,
Bursa-Türkiye.

GİRİŞ

Kuduz, sıcakkanlı tüm hayvan türlerinde görülen viral bir hastalıktır¹. Son yıllarda artan kuduz şüpheli ısırıklar ve meydana gelen insan ölümleri kuduzla etkili bir mücadele yapılmasının gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Sağlık kuruluşları ile mücadeleciler arasında konunun önemi bakımından işbirliği olanakları araştırılarak zamanında şüpheli hayvanın müşahadeye alınması sağlanmalı² ve böylece gereksiz aşı kullanılması da önlenmelidir³.

Ülkemizde ilk defa yapılan bu çalışma ile, konuyla ilgilenen görevli kişi ve kuruluşlara, nelerin yapılması gerektiği, işbirliği olanaklarının mümkün olup olmadığı tespit edilecek ve bu konudaki yapılacak araştırmalara da ışık tutacaktır.

Amaç, doğal dengeyi bozmadan ülkemizde kuduz hastalığının eradikasyonunun sağlanmasıdır. Uyguladığımız yöntemler ve gözlemlerimiz somut bir şekilde sunulmaktadır.

Kuduz, başta karnivorlar olmak üzere bütün sıcakkanlı hayvan türlerinde encephalomyelitis meydana getiren viral bir hastalıktır. Bu hastalığa dünyanın her yerinde rastlanmaktadır. Isırma suretiyle bulaştığı için, hastalığın yayılmasında özellikle evcil ve vahşi karnivorlar büyük rol oynamaktadır¹.

Etkeni virus olan kuduz hastalığının özellikleri, inkübasyon durumu, hayvanlardaki semptomları, teşhisi bilinmektedir. Sağıtımı olmadığı için korunma ve mücadele büyük önem taşımaktadır^{1,4,5,6}.

Ülkemizdeki köpek ve kedi sayısı kesin olarak bilinmemektedir². Fakat, insanlara kuduz hastalığını % 90 oranında köpeklerin, % 10 oranında ise, kedilerin bulaştırdığı bilinmektedir¹. Bu nedenle ülkemizde kuduzun yayılmasında ön sırayı alan köpek ve kedilerle öncelikle mücadele yapılması gerekmektedir².

Ülkemizde yılın her ayında kuduzla rastlanıldığı ve Sağlık Bakanlığınca yayınlanan Yıllık Sağlık İstatistiklerinde Türkiye'de 1982-1986 yılları arasında 40 ilde kuduz görüldüğü bildirilmektedir⁷.

Bu çalışma ile, mücadele yapılmasına rağmen, kuduzla rastlanılmış olması sonucu kuduz mücadelesinde var olan eksikliklerin tespiti ve bunların giderilebilmesi hususunda nelerin yapılması gerektiğini ortaya koymak amaçlanmıştır.

MATERYAL VE METOT

Materyal:

Çalışmada, Bursa'daki kuduz hastalığının 1986-87-88 yıllarını kapsayan üç yıllık durumu materyal olarak kullanıldı.

Bursa Büyükşehir Belediyesi Veteriner Müdürlüğü tarafından kuduz şüphesiyle müşahadeye alınan hayvan türleri, müşahade sonucu kuduz müspet veya menfi durumları, koruyucu amaçla yapılan kuduz aşısı ve kuduz mücadelesinde itlaf edilen hayvan türleri materyal olarak değerlendirildi.

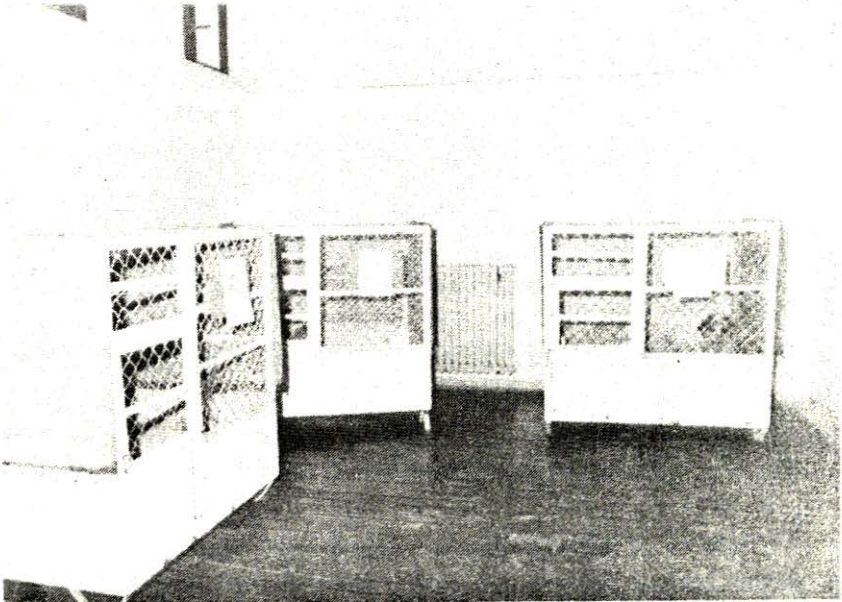
Bursa Devlet Hastanesi Baştabibliğine kuduz şüpheli ısırık ve tırmalama sonucu aşı isteğiyle başvuruda bulunan kişi sayısı ile aşı cinsi ve aşıya neden olan hayvan cinsleri bu değerlendirmede yer aldı.

İl Tarım Müdürlüğü tarafından İl ve İlçelerden kuduz şüphesi ile Laboratuvar teşhisi yapılan marazi madde sayısı ile kuduz müspet ve menfi durumu ve bu verilerin hayvan türlerine göre dağılımı materyal olarak kullanıldı.

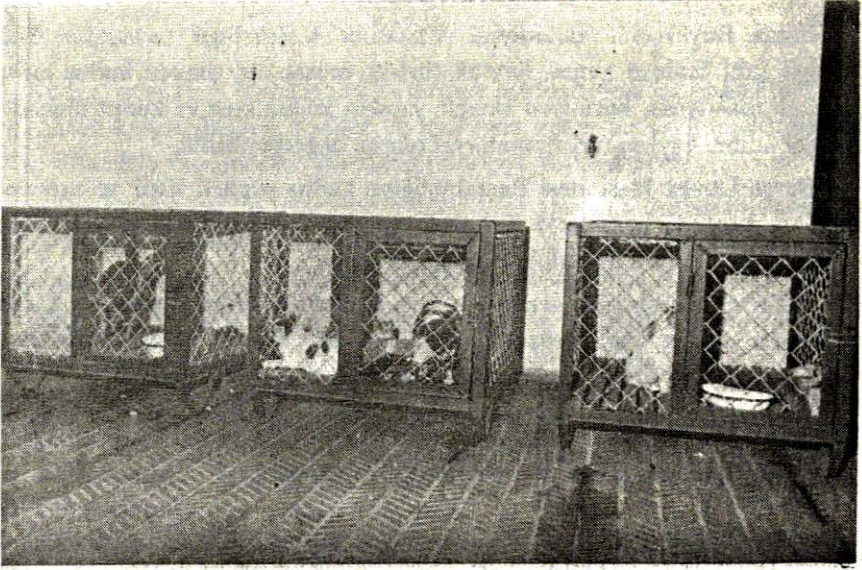
Büyükşehir Belediye Veteriner Müdürlüğü yeni hizmete girmesi nedeniyle 1986 yılı verileri değerlendirmeye alınmamıştır.

Metot:

Bursa Büyükşehir Belediyesi tarafından şüpheli ısırık ve tırmalamada bulunan ve ihbarı yapılan sahipli ya da sahihsiz hayvanlar "kuduz savaş talimatı"⁶ ve "Hayvan Sağlığı ve Zabıtası Kanunu"⁵ hükümleri gereği görevli ekip tarafından yakalanarak Veteriner tesislerinde bulunan ve Resim: 1 ve 2'de görülen özel tecritli karantina yerlerinde müşahadeye alındı.

Resim: 1
"Köpek müşahade kafesleri"

Resim: 2
"Kedi müşahade kafesleri"

Isırık tarihi itibariyle 10 gün süreyle gözetimde tutuldu. Bu sürede ölen hayvanların kuduz yönünden Laboratuvar teşhisleri yaptırıldı. Sağlıklı olan hayvanlar ise, koruyucu kuduz aşısı yapılarak sahiplerine iade edildi. Ayrıca, karantina harici isteyen kişilerin hayvanlarına ücretsiz koruyucu kuduz aşısı yapıldı ve kayda alındı⁶.

Hastaneye başvuran kuduz şüpheli ısırık ve tırmalama olaylarında şahısların talebi üzerine yapılan ithal ve yerli aşı çeşidi tesbit edildi. Ayrıca, şüpheye neden olan hayvanlar olay yeri ve tarihi itibariyle ekiplere bildirilerek takip edildi.

İl Tarım Müdürlüğü tarafından da kuduz çıkan odaklarda uygulanan karantina önlemleri yanında şüpheli marazi maddelerin Literatürde belirtilen Laboratuvar muayeneleri yapıldı.

Bu çalışmada, "kuduz mücadelesi protokolünde" bildirilen metot uygulandı⁶.

ARAŞTIRMA BULGULARI

Bu çalışmadaki bulgular yıllar itibariyle Tablo: I'de verilmiştir.

Kuduz şüpheli ısırık ve tırmalamanın başında köpekler gelmekte, daha sonra kedi ve diğer hayvanlar sıralanmaktadır. Bu olaylar senenin belli aylarında artmayıp, her ay önemli sayılabilecek durumda meydana gelmektedir.

Tablo: I
Araştırma Bulguları

A Ç I K L A M A		1986	1987	1988
Şüpheli ısırık ve tırmalama nedeniyle Devlet Hastanesine başvuran ve aşı olan insan sayısı		1485	1843	1991
Şüpheli ısırık ve tırmalamaya neden olan hayvan türü	Köpek	926	1144	1257
	Kedi	349	546	558
	Diğer	210	153	176
	Toplam	1485	1843	1991
Müşahadeye alınan hayvan sayısı		—	104	166
İtlaf edilen hayvan sayısı		—	2599	2831
Koruyucu amaçlı kuduz aşısı yapılan ve kayda alınan hayvan sayısı	Köpek	—	273	362
	Kedi	—	8	29
	Diğer	—	1	—
	Toplam	—	282	391
Hayvan türlerine göre Laboratuvara gelen marazi madde sayısı	Köpek	100	68	68
	Kedi	58	49	27
	Diğer	34	27	25
	Toplam	192	144	120
Laboratuvar muayenesine göre kuduz müspet-menfi durumu	Müspet	48	26	35
	Menfi	120	105	85
	Elverişsiz	24	13	—
	Toplam	192	144	120

TARTIŞMA VE SONUÇ

Ülkemizin tüm yörelerinde ve yılın her ayında kuduz görülmektedir^{1,7}. 1982-1986 Sağlık İstatistik Yılığında ise, bu sürede ülkemizde 40 adet İlde kuduzdan insanların öldüğü ve 11 adet vaka ve ölüm ile birinci sırada yer alan İzmir'den sonra, 7 adet vaka ve ölüm ile Bursa ikinci sırada gösterilmektedir⁷.

Bu nedenle Bursa'da kuduz mücadelesi konusunda ciddi ve bilimsel bir çalışma yapılmasına gerek duyulmuştur. Bu çalışmada, kuduz mücadelesi ile ilgileri nedeniyle Bursa Devlet Hastanesi Baştabliği, İl Tarım Müdürlüğü ve Büyükşehir Belediyesi Veteriner Müdürlüğünün 1986-1987 ve 1988 yılı çalışmaları ve resmi kayıtlardan faydalanılmıştır. Ancak, Büyükşehir Belediyesi Veteriner Müdürlüğü tesislerinin yeni faaliyete geçmiş olması nedeniyle 1986 yılı verileri bu çalışmada değerlendirilmemiştir.

Yıllar itibarıyla Bursa'da kuduz şüpheli ısırık ve tırmalama olaylarında önemli artış olduğu görülmüştür. Yine, Bursa ve çevresinde kuduz hastalığının

yaygın olduğu tespit edilmiştir. Kuduz müspet olaylarında ilk sırayı köpekler almaktadır.

Bu araştırmanın ortaya koyduğu önemli bir sonuç da, mücadeleden sorumlu kuruluşlar arasında koordinasyon ve iletişimin bulunmamasıdır. Ancak, süreklilik arzeden mücadele çalışmalarında 1989 yılı itibarıyla kısmi iletişim sağlanmıştır.

Kuduz mücadelesi protokolünde yer alan ve İl ve İlçelerde ilgili kuruluş yetkililerinden oluşacak "kuduz savaş özel komitesi" kurulacağını ve yıllık çalışma programı yaparak hıfzıssıhha kurulundan geçirileceği ve Özel İdare bütçesinden de gerekli ödenek ayrılacağı hükümlerine rağmen⁶, uygulamada bu kuralın işlemediği tespit edilmiştir.

Özellikle şehirlerde görülen kuduz olaylarında mücadelenin Belediyelerce yapılacağı hükmü bulunmasına rağmen, Belediyelerce uygulanan itlaf işlemleri kuduz mücadelesinde etkili olmadığı ve kesin çözüm getiremeyeceği görülmektedir⁸. Belediyelerin bu uygulamaları kamuoyunda çeşitli eleştirilere hedef olmaktadır.

Mevcut uygulamanın aynen devam etmesi halinde, gerek itlaf çalışmalarının ve gerekse konu ile ilgili şikayetlerin yıllarca süreceği sanılmaktadır.

Çözüm olarak, başıboş hayvanların belli bir yerde toplanması için bir çiftlik kurarak, hayvanlarla insanların direk teması önlenmeli ve buradaki hayvanların da sağlıklı yaşaması temin edilmelidir.

Bu uygulamanın ülkemizde yaygınlaşması halinde en etkili kuduz mücadele yöntemi olacağı ve ayrıca, maliyet yönünden de mevcut uygulanan yöntemden fazla olmayacağı kanaati taşınmaktadır.

KAYNAKLAR

1. AYTUĞ, C.N.: İç hastalıkları ders notları. İ.Ü. Veteriner Fakültesi, Selimiye/İstanbul (1976).
2. SÖNMEZ, S.: Kuduz mücadelesi. Bursa Nörolojik Bilimler Derneğince düzenlenen "tüm yönleri ile kuduz" konulu panel. 29.12.1987 İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Bursa (1987).
3. ARI, A.: Kuduz monografi H.Ü. Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı Yayını., 85-27 Ankara (1985).
4. CEYLAN, S.: Kuduz hastalığı ve hastalık hakkında yeni bilgiler. Veteriner Kontrol Laboratuvarı, Samsun (1976).
5. Hayvan Sağlığı ve Zabıtası Kanunu: 3285 Sayılı Kanun, 16.5.1986 tarih ve 19109 sayılı Resmi Gazete, (1986).

6. Kuduz hastalığı ile savaş için yapılacak eşgüdüm ve işbirliği protokolü ve kuduz savaş talimatı (1971).
7. Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı.: (1982-1986) Türkiye Sağlık İstatistik Yılı, Yayın No: 526, Ankara.
8. KIRAZ, M.: Kuduz hastalığı korunması, tedavisi ve savaş. T.C. İzmir Büyükşehir Belediyesi Eşrefpaşa Hastanesi, İzmir (-).